

Štev. II.

V Celji, dne 20. novembra 1894.

Leto III.

Stankov roman.

(Spisal Fran Ribič.)

(Konec.)

Bilo je okoli pete ure popoldne, ko je nekdo gromko razbijal na vrata slikarjevega atelierja.

«V imenu postave, — odprite!» tužil je zapored nek hripav glas uže četrtnkrat, ko je stopil Stanko k vratom ter zaupil: «Takoj — takoj! Samó trenutek še potrpite!»

«Vlomite!» — odzval se je tedaj nek visok, piškav glas in hip pozneje so uže ležala vrata zlomljena iz tečajev. V atelier stopi uniformovan sluga, dva moža in mal, suhljat možic, ki se je predstavil kot komisar.

«Po zahtevi krojača Abrahama Pinelesa, kateremu dolgujete uže tri leta 213 gld., in črevljarja Mojzesa Rosendufta, kateremu dolgujete uže drugo leto 197 gld., ne da bi se tožbi in neštevilnim privatnim opominom odzvali ter se zmenili za rubežen, imam od c. kr. sodišča ukaz, da cenim Vaše pohištvo.»

Strašno zopern pogled je imel ta človek; njegova sloka postava in ščetinasti obraz pa sta bila taka, da Stanko ni vedel, ali stoji pred človeškim okostjem ali obešalnikom obleke. — In nekam znan se je zdel Stanku ta obraz; — no, ni imel časa premišljevati, kje ga je uže videl. —

Moža sta začela zaznamovati in ceniti posamezne predmete, katere je možic zapisoval v svoj protokol.

«Ako v preteku tridesetih dnij ne poplačate teh dolgov, se Vam bo zapisano pohištvo na javni dražbi prodalo,» — dejal je še hreščéce suhljati komisar ter hotel oditi. Tu se zadene sluga ob končno steno, ki se zmaje, da prevestni sluga skoro nehotè vzklíkne: «Oho, tapetna stena!» — hoteč jo odmakniti.

Stanko pa se mu postavi v bran. — «Prosim, — — privatne, čisto privatne stvari, — — brez vrednosti, — stara ponošena obleka; — — prosim, tega ne dovolim, — — nikakor ne, strani od tu . . .!»

Zaman so bile vse Stankove prošnje in njegova zadrževanja.

«V imenu postave, — proč!» — zapiskal je sodni komisar; sluga je zgrabil Stanka za rameni ter ga potisnil v stran, njegova druga pa sta uže odstranila tapetno steno. Tedaj pa je zavrisnil ženski glas in v istem hipu je stalo pred njimi krasno žensko bitje; okoli ramen jej je visel do tal črn, svilen šal — — —

Slugi sta široko zazijala, Stanko je stal bled in nepremično, ubožica ‚Leda‘ pa kakor mramorna soha, a — komisar? —

Samó dva hipa jej je zrl z izbuljenimi očmi v voščeno blede lice, potem pa je zatulil z nečloveškim glasom ter se zgrudil nezavesten v naročaj priskočivšega sluga . . .

Malo pozneje je drdrala izpred slikarjevega stanovanja kočija, v katerej je ležal nezavesten stari komisar.

IV.

Komisar, sicer c. kr. notar in soprog gospe ‚Lede‘ se ni zavedel več. Kap ga je zadela drugič ter skončala njegovo življenje še istega dne.

Njegova mlada soproga ni bila ob njegovej smrtni postelji; — plakala je v svojem boudoirji neutolažno.

«Umorila sem ga, umorila!» — očitala si je vedno. — Ko so tretji dan peljali truplo k pokopu, ni se ga mogla vdeležiti; valjala se je po svoji postelji kakor obupana . . .

Minula sta za tem dva tedna.

Slikar se je mej tem oglasil uže večkrat, ne da bi ga sprejela. — «On je vzrok!!» — rekla si je zmerom ter skušala — sovražiti ga.

Zaman! Sama pri sebi ga je opravičevala, češ on je slikar, umetnik, ki ni mogel ravnati drugače. Le jaz sem kriva, ker sem se dala prepovoriti in slikati!

Spomnila pa se je, da izvestno tudi Stanko veliko trpi radi nje, ker i njemu očita vest, da ni ravnal prav. — «A on je čisto nedolžen!»

In ko je slikar zopet prišel trkat na njena vrata, bil je sprejet. Ko je zapustil ‚Leda‘, bila sta umirjena in potolažena oba.

Slika ‚Ledina‘ s snežnokrilnim labudom in Evrotovim bregom vred bila je srečno završena, baš ko so se začele delati prve priprave za zimsko razstavo slik.

V istem času pa je dobil Stanko povabilo od nekega vojvode, da ga spremlja v Sicilijo in na grške otoke ter mu pomaga pri izvrševanju raznovrstnih skic, obrazcev, prizorov i. t. d. iz sicilijanskega in grškega pastirskega življenja, ki naj bi bile priobčene v obširnej knjigi neke emancipovane princesinje.

Stanko je z veseljem sprejel to ponudbo. Uže od nekdanj je hrepnel ogledati si umetnost ljubečo Italijo, bučeče morje in lepo Grško z večnojasnim podnebjem. Želel si je uže dolgo, da bi mogel proučiti nesmrtna dela starih klasiških slikarjev in podobarjev, da bi srkal prav pri izviru studenca razum za lepoto in vzvišenost. Saj je bil Stanko marljiv slikar, komur je bil lastni napredek in slava naroda, čegar sina se je vsikdar imenoval s ponosom, namen življenja. V tem sklepu ga je tudi podpirala njegova nevesta, ki je hotela v tem času urediti svoje razmere.

Mlada, lepa vdova, Irma, postala je jedina dedinja po svojem možu, ki jej je na njeno veliko, a tem veselejše iznenajenje zapustil precejšnje bogastvo, za katero ni vedela do njegove smrti.

Skopi notar, kateremu se je zdel vsak izdatek nepotreben, je skrivaj tržil na borzi, početkom le z neznatnimi svotami, pozneje pa, ko je imel srečo, z vedno večjo smelostjo. Denar, ki si ga je tem načinom skupil, naložil je na njeno ime v raznih hranilnicah. Irma je postala torej kar čez noč bogata vdovica in za našega slikarja celó izborna «partija».

Minula sta zopet dva meseca, odkar se je poslovil Stanko od svoje neveste. Težka je bila za oba ta ločitev. Slikar jej je pisal vsak dan, kje je z vojvodovo družbo in kaj počne, Irma pa mu je odgovarjala takisto z dolgimi, sentimentalno hrepenečimi pismi. — Nekega dne pa je dobila nakrat sporočilo, da se je z domišljavim vojvodo sprl ter da mu je na mestu odpovedal svojo službo, da pa si hoče sam ogledati še kraj stare Troje in Carigrad ter se uže v štirinajstih dneh povrniti.

Kaj naj še pišem?

Na pomladanskej razstavi je dobila obče občudovana ‚Leda‘ drugo darilo in priznalno diplomo. A ne samo to! — Slavljeni pokrovitelj umetnikov, znani milijonar baron Sch., plačal je Stanku za krasno zasnovano in izvršeno sliko velikansko svoto ter naročil še dve kopiji, kateri bo poklonil svojemu svaku in muzeju v L. — Naš slikar je bil tega posebno zato vesel, ker si je poleg slave pridobil še lastni kapital, da se mu ne bo moglo očitati, da je bil kupljen od svoje žene.

Nekaj o lepem.

(Piše —ni—.)

(Dalje.)

Samostojna umetnost je vsezkozi nedolžna stvar in vendar se njeni nasprotniki od vseh strani srdito nanjo zaganjajo. Opirajo se pa ti najbolj na sedanji krivi realizem ter ga njej očitajo, ki je pa vendar umetnosti ravno tako nasproten kakor nravnosti, katero oni zagovarjajo in tako se bore s prazno senco. Umevno pa je samo po sebi, da moramo nravnost misliti takó, kakor se predstavlja človeku, ki je brez predsodkov, kakor je osnovana v naravi sami in ne, kar je iz nje napravila dogma. V tem slučaju hodita lahko umetnost in nravnost svoja pota in vse jedno prideta do istega cilja.

G. Kalan pa nima niti o umetnosti niti o nravnosti pravih pojmov in tako je popolnoma umevno, kar piše v drugem letniku «Dom in Svet-a». Umetnost sama sebi namen je zanj nesmisel, pregreha in zmota. Umetnost mora služiti veri in Bogu, sicer nima pravice, da biva, in g. Kalan skuša to svojo trditev podkrepiti z znanimi sofizmi. Prosta umetnost je odpadla od Boga, umetnik, ki živi samo umetnosti, je brezbožen in neveren. To mnenje je popolnoma neutemeljeno in napačno.

Edino polje za umetnost so razmerja; nanašanja na kak zunanji namen ali izpoznanje jej je popolnoma tuje. Snov jej seveda lahko določimo, ali ona ni nanjo navezana. Nikakor ni tako preširna, da bi se upirala služiti veri, tega pa ne stori tako, kakor bi jej bilo že od začetka sojeno, ampak samo iz vdanosti in spoštovanja, če je ta izraz dovoljen. Prostosti si pa ne da odvzeti in tudi svoje poslužljivosti ne smatra za nikako zaslugo. Pač pa zahteva polno in neomejeno pravo, da se tudi drugod javi v delovanji in se trdovratno upira vsaki omejitvi. Ona se pokori samo svojim lastnim zakonom, nikakor pa se noče ukloniti jarmu, ampak se rajše umakne. Kjer se nameni križajo, tam se lahko zgodi, da mora eden odnehati, in ta usoda more doleteti tudi umetnost, to pa je edino pravo, katero ima nravnost do umetnosti.

Ta ponos je pa tudi popolnoma opravičen. Vse prednosti in vsaka vrednost opira se na razmerja, tudi dobrot. Najmanjši prevdarek pa človeka takoj dovede do izpoznanja, da ima ono, kar ima večjo vrednost, tudi večje pravo do samostojnega bivanja, da popolnoma po pravici lahko zahteva, naj se z njim ravna kakor s smotrom in ne kakor s sredstvom. Popolnoma umestno je, da ono, kar ima manjšo vrednost, služi kot sredstvo vrednejšemu kot smotru. Nasproti pa ni

treba in se nikakor ne more zahtevati, da izmej dveh stvari, ki imata jednako vrednost, druga služi drugej, ker sta samostojni, torej druga drugej prirejani, kakor dva samostojna vladarja.

Lepota pa združuje v sebi najizvrstnejša razmerja, tako da lepote, glede vrednosti nobena druga stvar ne more prekositi. Celo dobrota lepote ne more nadkriliti, ampak le doseči, da lepota ima v sebi najvišjo dobroto. Samostojno bivanje lepote je potem takem popolnoma opravičeno in ^{ona}lahko zahteva, da naj bo smoter. Umetnost vsled tega najboljše izvršuje svoj poklic, če si lepoto stavi v namen, ker je na ta način svojemu predmetu najbolj primerna in svojo nalogo najbolj izvrši. — Umetnost bi le pod tem pogojem služila Bogu, ko bi bil on najvišja lepota, terej le radi njegove lepote. Umetnost, ki bi služila Bogu radi njegove lepote, imela bi sama v sebi svoj namen. Popolnoma neopravičena je pa zahteva, da naj lepota služi Bogu, ker je najvišje bitje. Bilo bi tudi neumevno, kako bi naj umetnost Bogu služila in ga poveličevala, če bi ne bil lepota.

Ugovarjalo bi se nam lahko, da se vendar že iz razločka mej grško in krščansko umetnostjo lahko izprevidi, da lepota brez Boga ne more izhajati. Res je sicer, da krščanski umotvori močno vplivajo na čutenje, da je njihova moč v tem oziru nepopisna. Ta čuvstva imajo pa svoj izvir v človeških težnjah, katere verske ideje vzbujajo in goje. Čuvstva pa, ki se človeka le glede njegove osebe tičejo, nimajo z estetiško presojo umotvora čisto nič opraviti. Radi svoje nejasnosti polaste se duha s silno močjo. V meglenih daljah je pa romanticizem doma in vse, kar je nejasno, kar človeški duh le sluti, je predmet hrepenenja. Klasiški umotvor pa vsa taka čuvstva zavrača, ker nam predstavlja nekaj dovršenega, ki je v vsakem oziru polno mere in torej nikakor ne more zapeljati do nezmernosti v čutenji. Križani Krist vzbuja naše čute močnejše, kakor pa s svetlobo obdani, na vse strani harmoniško razviti Apolon, Bog kot ljubeč oče je veliko bližji človeškemu srcu, kakor pa olimpijski Zen v svoji oblasti in v svojej vzvišenej mirnosti; krščanski svetniki bolje prijajo človeškim čutom, kakor olimpijski bogovi; toda vsa subjektivna čuvstva morajo napram lepoti molčati. Grških umotvorov torej krščanski nikakor ne presegajo, pač pa krščanski umotvori osebnim težnjam bolje ugajajo kakor pa staroklasiški. Kaj naj bi tudi sicer bilo ono idealno stanje, po katerem hrepeni krščanstvo, drugega, kakor ravno klasičen način bivanja v vsakem oziru, če naj si že kaj mislimo o njem.

To so vzroki, iz katerih umetnost zahteva prostost.

Drugače je pa njena pomoč vsakemu na razpolago, kdor lepoto išče in ljubi. Človeku lepša njegovo prebivališče, povsod mu je na roko

Handwritten notes:
Klasiški
Bogovi

Handwritten note:
...delo

in mu blaži življenje in ne zgubi v vseh teh slučajih prav nič na svoji časti; edino vrednost podaja jej soglasje, ki je njeno bistvo. Če pa odtegne svoje sodelovanje pri gotovem namenu, ne moremo jej radi tega očitati nikake nezvestobe ker se ne pregreši zoper nikako dolžnost, zato ker nima nobene izven sebe. Jako mnogo slučajev lahko naštejemo, v katerih ni mej njo in vero nikake zveze in vendar jej niti najostrejši sodnik ne bo mogel ničesar očitati. Pač pa kaže ona ravno s tem, ker more služiti različnim namenom, da ni na nobenega navezana, da se more vsakemu tujemu odnošaju odtegniti in da je njen prvi in edini namen lepota. Sicer pa nahajamo poleg umetnosti tudi razne druge stroke in predmete, katerih razumen in nepristransk človek nikakor ne more spraviti v dotiko z vero in Bogom, če ne po sili in vendar v njih nič pregrešnega ne najde. Zastopniki vere in npravnosti se po navadi zadovoljijo, če te njihovim nazorom ne nasprotujejo, drugače jim puste prosto pot.

G. Kalan skuša na vse mogoče in nemogoče načine dokazati, da umetnost mora imeti namen izven sebe in se posebno opira na njen vpliv. Nikdo ne more tajiti, da umetnost blaži in lika človeka, vendar se pa iz tega ne sme izvajati napačnih posledic. Iz umetnosti lahko marsikaj izvira, vendar pa ni potreba, da bi si korist, katero prinaša, stavila v svoj namen. Edini namen umetnosti je ugajanje, katero je utemeljeno v soglasji, torej estetiški užitek. Akoravno pa sama za se ne priznava nobenega drugega namena, vendar iz tega še ne sledi, da nič drugega ne doseže. Omiko pripisujemo onemu človeku, čegar duševne zmožnosti so harmoniško razvite in kje najdemo izvrstnejšo in boljšo izobrazbo kakor ravno v umetnosti. Umetnost je solnce, ki vse oživlja in daje rast nežnim cvetkam, ki poganjajo svoje kali iz globočin človeškega duha. Kakor hodi solnce mirno svojo pot in kakor je od stvarij odvisno, da uživajo njegove dobrote, isto tako je v umetnosti. Človek jej mora slediti in jo iskati, ne pa ona njega. Kdor pa se uda njenemu vplivu, tega obsuje s svojim bogastvom. Umetnost podučuje, lika in blaži, ne da bi bil to ravno njen poklic.

Kako malo pa je g. Kalan znan s stroko, katerej pripada predmet njegove razprave, pričajo nam njegovi krivi nazori o razmerju mej umetnostjo, ki je sama sebi namen in sedanjim krivim realizmom. Vse pregrehe in zmote, ki imajo svoj početek v pokvarjenem mišljenju in materijalnem naziranju, zvrča on na svobodoljubno umetnost, ki je pa v tej zadevi čisto nedolžna in brez vse krivde. Da, ona se ima celo z istimi sovražniki boriti, proti katerim je naperjena Kalanova razprava. Toda ne da bi se nekoliko bolje ^{separanji} ~~izrazi~~ z bistvom umetnosti in njenim pomenom, znosi na eden kup vse nerodnosti in jih njej podtika ter ne

pomisli, ali je njegovo počenjanje opravičeno ali ne. Umetnost je od snovi neodvisna. Moderni realizem jo pa naravnost navezuje na snov; to mu pa še ne zadostuje, ampak vlačí jo po blatu in se s tem pregreši zoper estetiške zakone same, ker jej vsiljuje snov, ki je najmanj estetiška.

Nejasnost svojih pojmov je g. Kalan pokazal v stavku, ker g. Stritarju očita nedoslednost radi sledečih besed: «Življenje, narava, »realizem«, to je sedaj pri nas dnevna »parola«, in hoc signo vinces; realizem, to je edino prava vera, brez nje ni izveličanja. Vprašanja, ki so pri drugih narodih že davno rešena, so pri nas na dnevnem redu. Zmote, drugod že odpravljene, šopirijo se pri nas za edino pravo resnico. Kedor nam zna naslikati okornega kmeta, ravno takega kakoršen je v resnici, prav v delavniški opravi, s krepko podkovanimi čevlji na »šiv«, če se jih drži nekoliko gnoja ali druge nesnage, tem bolje, to je še-le pravi »parfum«; kratko pipo mora v ustih imeti, še bolje, če žveči, tobak — krepko pljuvati, usekovati se v roko; robato govoriti itd. itd. Kedor to zna, ta je junak, »omne tulit punctum«, to je umetnost, to je poezija».

G. Kalan si je mislil: Tukaj imamo ptička, dajmo mu! «Žal da moramo pristaviti, da je g. Stritar, pisoč te vrstice, pozabil svojih umetniških načel, ki se strinjajo v stavku nam vže znanem: Baš, to je svojstvo prave umetelnosti, da ima sama v sebi namen; če torej hoče služiti kaki ideji, tem bolje, siliti se pa nikakor ne sme. In tu vender hoče g. Stritar realinom nekako silo delati. — Kaj hočemo, zmoto vedno spremlja nedoslednost». Počasi! Mi sicer nikakor nočemo zagovarjati, posebno takrat ne, če vemo, da se dotičnik sam zna braniti, dobro pa je vender pozornost obrniti na kozolce, katere nekaterniki prevračajo. Kdor nam je sledil, spoznal je lahko, kaj je na vsej stvari. Z naturalizmom se ima vender umetnost sama ~~briniti~~ in ne samo g. ^{boriti} Kalan. Orožje je vender treba malo izbirati in ne sablje prijeti za rezilo, z ročem pa treskati po sovražnikih. Nedoslednosti v Stritarjevih besedah ne moremo najti pri najboljši volji; njegove besede se popolnoma strinjajo s trditvijo, da je umetnost sama sebi namen, pač pa bi g. Kalanu privoščili nekoliko jasnejših pojmov.

Jako priljubljen ugovor zoper samostojnost umetnosti je vzet iz npravnosti. Vender se pa prava umetnost zoper npravni zakon nikdar ne pregreši. Tudi morališka zavest je utemeljena na razmerjih, ki imajo popolnoma določeno snov, namreč pojave človeške volje. Razmerje mej elementi npravnosti in njihovim uresničenjem je pa čisto drugačno, kakor pri drugih oblikah, katerih snov ~~in~~ volja. Človek je na morališki zakon navezan in se mu ne more odtegniti, če se hoče ogniti lastnej

obsodbi. Zavest, da je volja navezana na ta razmerja, je nravna zavest in ta razmerja sama v zvezi z moralično zavestjo so nravni zakon. Tem nazorom nevede pritrđi tudi g. Kalan, ker je njemu nravna dobrota predmet estetiškega užitka in na drugem mestu «Dom in Svet-a» (v prvem letniku 12. št. «Lepota in nravnost») piše dr. Lampe v istem smislu. Na tem mestu namreč beremo, da je greh gotovo nered, kateri je potemtakem predmet estetiške sodbe. Vender pa je g. Lampe prezrl, da je greh posamezen čin in da nered zahteva najmenj dva člena. Iz tega pa sledi, da je posamezni čin (oziroma posamezna mer volje, kajti čin sodimo po volji) estetično indiferenten. Čin sam za se nam ne pove niti ali je dober ali slab, še le razmerje mej činom in nravnim zakonom odkrije njegovo kakovost. Radi tega je zlo tudi lahko člen dopadljivega razmerja: grdi postavi prilega se grda notranjost in to soglasje ugaja. Razmerje mej zlobo in nravnim zakonom pa ne ugaja in na ta način jeden in isti predmet združuje lepoto in grdobo. Nravni zakon v takem slučaju zahteva zadoščenje. Na drugi strani se pa ujemata lepa zunanost in morališka dobrota. Od lepe postave uže itak zahtevamo, da je združena z morališko dobroto. Če se to naše pričakovanje ne izpolni, nastane razglasje. V lepi postavi morališko zlobo vpodobiti, to se nam ne posreči. Če hoče slikar izraziti hudoben značaj, mora poteze izpremeniti, ker je zlobi primerna le grda in spačena zunanost. Ugodnemu razmerju mej zunanostjo in notranjostjo mora žrtvovati lepoto zunanje postave. Vender pa je z lepo postavo lahko združena zavrženost, le da se v tem slučaju ne moremo odtegniti razglasju, če zlobo zapazimo. Potemtakem je trditev, da nravna zloba sploh kazi zunanjo postavo, neopravičena. Le v tem slučaju, če zahtevamo, da naj se zunanost ujema z notranjostjo, moremo to trditi.

Če nravna zloba tvori razglasje, še ne moremo sklepati, da se ne da vporabiti na vsestransko dovršenem umotvoru. Razglasje se v umotvoru lahko vporabi, vender samo s tem namenom, da se končno soglasje še jasneje in jačje pokaže. Prestopki zoper nravni red so posebno v dramatiki jako priljubljeni, ker so za zapletek in razvoj dejanja prav prikladni. Na ta način je tudi padec opravičen. Estetiški čut bi bil gotovo žaljen, ko bi zadela poguba plemenit značaj, ki bi ničesar ne zakrivil. V tem slučaju bi se razglasje odpravilo le na ta način, da je junakov pogin vreden njegovega značaja. Edino zadoščenje bi našli v tem, da se njegova nravna veličina pokaže v najsvitlejši luči.

Bistven znak človekov je tudi volja. Če je torej človek predmet umetnosti, kazati mora harmoniška razmerja in kolikor več takih razmerij, toliko dovršenejši je umotvor. Popolen umotvor ne sme nasprotovati nravnosti, sicer bi imel na sebi razglasje.

Tako smo po čisto drugačnem potu dospeli do istega cilja kakor pravoslovje in smo dokazali, da sta umetnost, ki je sama sebi namen, in pa pravost v najlepšem soglasju. Od umetnosti nikakor ni treba zahtevati, da naj bo pospeševanje pravosti njen namen, ker pride sama po sebi do tega, če se ravna le po svojih lastnih zakonih. Uzor umetnosti je vsestransko soglasje in nemogoče je, da zabrede v nenravnost, če ima resno voljo, ta svoj uzor uresničiti.

Nasprotnikom proste umetnosti odvet je vsak povod, da bi se jej še dalje ustavljali in jasno je, da izvirajo vsi navidezni protidokazi iz pomote ali pa sofizmov. Umetnost sama je čisto nedolžna, le zunanji namen je kriv, da večkrat nasprotuje pravosti. Če umetnik zametava pravost, se gotovo pregreši zoper estetiške zakone. Ta stavek podpisemo s polnim prepričanjem s pristavkom, da se mora o pravosti imeti prave pojme.

(Konec prihodnjič.)

Prepelica — orel.

Prepelica drobna
Poje mi na njivi,
A nad njo v višavi
Plovi orel sivi . . .

To ni prepelica,
To je dom naš sveti,
A ta orel sivi
Njega vrag je kleti . . .

Ahasverus.

Mož trpin.

Piše Isteklosmovič.

(Dalje.)

In v onih dneh se je zgodilo, da sem se prvič zavedel, da človeku ni dobro samemu biti . . .

Okno moje sobice je štrlelo v malo dvorišče in še manjši vrtič. Nasproti pa se je dvigala sosedova hiša in uprav v mojem nadstropji je stanovala tam mala družinica, mati, bogata kramarica, z dvema hčerkama. Rujava suholica Marijca bila je ondaj moj «uzor». Cele noči

sloneval sem ob oknu in štel zvezdice, skladal pesmice in opeval blaženost vesoljstva. Mlad sem bil in petošolec, kaj mi je kazalo drugače, nego da prestanem bolečine prve ljubezni.

Premislilo je leto za letom, moja tiha ljubav pa je klila dalje; vroče pesmi so mi vrele iz prsij in nemalo ponosen sem bil na te stvore. Sosebno, ko so mi jih prijatelji hvalili, dvignil se mi je pogum, ter je poslal v dveh izvodih krasno spisane, jedne v jedini naš leposlovni list, druge pa — njej, svoji Marijci, kakor sem jo imenoval pri sebi.

No, blažene sanje, v katerih sem žil doslej, so mi kmalu pošle, kruta roka urednikova vrgla je jeden izvod v svoj sicer mali koš in s krvavo sodbo v predalih uredniške listnice, upal mi je up, da kedaj postanem lavorovenčan pesnik narodu svojemu.

Pa še hujši udarec me je zadel in ukončal tudi zadnji in jedini up. Sosedova Marijca ni hotela pripoznati pesniške moje žile, niti opravičenosti, da jej počastim slovenske svoje pesniške proizvode.

V trdi nemščini mi je pomenila pismo, da se čuti presenečeno in vzrujeno zajedno, da drzne revni dijačič povspeti svoje oči do nje in jo nadlegovati s spakedranimi pesniškimi poskusi — v tej neslani slovenščini.

Zadoščalo je, v srce se mi je vselilo brezmejno gorjé, in menil sem, da ne ozdravim nikdar. Dobro, da se je bližal uže konec sedme šole, drugače bi bil izvestno pal in ponavljajoč jo razmišljeval o naslednjih takih mladostnih sanjarij. Usoda pa me je obvarovala te nesreče! Na počitnicah sem se prestvaril in preživel, da me pri povratku v osmo tovariši niti poznali niso in Gregčev Ivan je menil ondaj: «Hvali Boga, da si bil na počitnicah. Lani koncem leta smo menili, da znoriš, ali vsaj, da letos pri maturi cepneš radi tiste neumne ljubezni.»

Prazno je bilo s početka pri srci, prazno . . . in menil sem, da nikdar ne ozdravim te rane, ko sem bil došel na počitnice.

Ljubi stric Tadej pa je brž spoznal, kako mi je pri srci, in mi je pomenljivo se nasmehnivši tedaj dejal: «Ti si bolan, Janez, pa nič si ne stori iz tega. Videl boš, kmalu se pozdraviš. Le pojdi za štirinajst dni gori v planine, pa vzemi kakega pesnika s seboj, morebiti Preširna, potem se pa zopet oglasi pri meni . . .»

In šel sem — in zopet prišel. Do cela nisem bil ozdravel, to sem čutil, manjkalo mi je nečesa vzvišenega, kar človeka dviga, krepi in bodri k delu. Pa bodi si, menil sem in se udal Božji volji.

«Si prišel?» me nagovori dobri gospod stric, no, vidiš uže bolje izgledaš! Jaz sem mislil, ko bi Ti ne hotel tu ostati, mislil, pravim, pri meni . . . hočeš? . . . seveda le, da nam orgljaš pa poješ na koru . . .

saj veš, vsakdo ima rad kedaj prosto, tako tudi jaz, in Ti bi me dobro nadomeščal.»

«Hočem, stric.» — Ostal sem v Nazaretu in živel tu glasbi in Bogu. Stežka sem se uživel, a ko se je približal konec počitnicam, ločil sem se še težje.

V osmi postal sem šolski organist in opravljal veliko svoje dostojanstvo, — katero se je označilo seveda poslej tudi v «perjohih», — v Križankih z veliko važnostjo in še večjo vernostjo. Glasba nadomestila mi je sanjavost in čutil sem blaženi lek stričev. Menim, da sem za vse svoje življenje tvoj, mati glasba!

Ti si mi rešila leta, ti uke in hvaležen ti bom. Da ni bilo tebe, ne imel bi danes mature, ne užil bi toliko blaženih, mirno-srečnih, veselih dni, kakor jih zahvaljujem tebi sedaj.

Koliko časa je tega, kar si me zadnjič razvedrila in mi orazkošila srce do skrajnosti?

Bilo je na Bledu, na poslednjem našem shodu. Verni stari in sveti navadi svojih prednikov, posetili smo Tebe, svitli Bled in prisegli na Tvojem otoku, na otoku boginje Žive, da posvetimo vse svoje delo iz naroda za narod mej narod. In tedaj vzplavala je prva moja pesem iz navdušenih grl mojih tovarišev, ljubih prijateljev, tje proti domačim planinam, tje više pod širno nebo. Ljubljanski abiturijentje smo se zadnjič sešli, k vnanji bratski ločitvi, predno se odloči vsak zase,

«Kam gre na desno pot,
Kam na levo pelje cesta . . .»

Prost sem še, prost sedaj, Bog vedi kaj prinese bližnja bodočnost.

IV.

Prva Dunajska lista.

Predraga moja mati!

Jedina moja mamica!

Prvo pismo, katero Vam pišem od todi, bodi voščilo, bodi čestitka! «Bog Vas ohrani meni in nam vsem še mnoga leta!» To je vsebina vseh mojih mislij in želja današnji dan. Pretežko bi bilo le vse te izraziti posebno, pač pa poznam jedno besedico, katera obseza vse, vse, kar človek želi, bodi si kot dete, bodi kot mladenič in mož; jedina ste na svetu moja — mati!

Ob časih največjega gorja in ob času veselja, vsikdar bodri materino srce otroka: veliko ljubi, še več odpušča. Zato Vas prosim na današnji godovnik, oprostite mi, kar sem zakrivil na Vas. Velike so bile srčne težave, in izvestno veliko nočij niste prespali radi mene, ker nisem hotel v črno šolo. Žrtvovali ste vse svoje misli in želje, vse svoje srčne upe. Pa če je ta žalost še večja, izleči jo čas in ljubezen, katero ste mi ohranili vsikdar — in v to ljubezen zaupam tudi sedaj.

Britka mi je bila ločitev, ko sem se podal na daljno in toliko nevarno pot na Dunaj, ker mi niste hoteli odpustiti tega mojega sklepa. Uverjen sem in obljubljam Vam, da kljubu temu ne pozabim nikdar Vaših besed, ko ste mi rekli:

«Pravo ni, da greš, ker ne boš nič več naš, kakor bi bil, če bi bil postal gospod. Pa z Bogom hodi, Janez, imej Boga pred očmi in ohrani vero!»

Zapisal sem si le-te besede v srce in videli bodete, da ostanem Vaš kljubu vsemu in ne pozabim Boga!

V imenu odpuščenja se Vam priporoča na srečni godovnik

Vaš sin

Na Dunaji 25./11. 1874.

Janez.

Preljubi Janez!

Tvoje pismo je mater zelo potolažilo, sosebno, ker si jim pisal, da jih ne pozabiš nikdar in ostaneš veren kristijan. Prosili so me, da Ti pišem, da Ti odpuščajo Tvoj korak, če se za naprej dobro držiš.

Jaz — to veš — Ti nisem delal nikakih naprek, akoprav sem vedno mislil, da postaneš gospod. Božja volja je bila taka, da si odšel na Dunaj, Molil sem za Te predno si odšel in molim tudi sedaj, da Te Bog zdravega in vernega ohrani in Te spremlja angelj Božji po vseh Tvojih potih.

«Kakor si postelješ, tako ležiš» pravi naš pregovor — a vender se obrni le do svojega strica, kadar bi Ti kje prav ne šlo. Odkritosrčen ostani in priprost, to je moj prvi in zadnji opomin. Če me poslušáš jo boš dobro vozil ne le z mano, ampak tudi z drugimi ljudmi in Gospod Te poplača za vse križe in težave.

Nevarnost pogube je v takem velikem mestu, kakoršno je Dunaj, velika in le živa vera in kremenit značaj Te rešita nevarnostij, v katerih se izgubi toliko naših in to najbolj nadarjenih ljudi. Zapeljivost sveta priprostemu in dobrosrčnemu Slovencu več škoduje nego komu drugemu. Ne branim Ti, da stopiš v Vaše društvo, kateremu pravijo «Slovenija», ne branim Ti, da ne bi šel mej svet. Nasprotno, prav je, da spoznaš ljudi in svet, saj Tvojega življenja ne boš prebil mej štirimi

zidovi kot Tvoj stric. In kdor hoče s svetom opravke imeti, ga mora poznati, saj uže naš Izveličar pravi: «Bodite priprosti kot golobje in zviti kakor kače.»

Kar se tiče slovenskih študentov na Dunaji, je prav, da skupaj držite in skupaj hodite. Če hočete kedaj v domovini skupno delati, morate se spoznavati, drug drugemu pritegniti in ne popustiti od svojih, kajti, kdor svoje ljudi zapušča in svoje brate taji, tega vera je v nevarnosti.

Mlada kri rada vre — in če kdo ni na pravem potu, naj ga drug popravijo in privedejo nazaj. Da bi pa radi jednega ali dveh srboritih tovarišev kdo preklel vse ostale, to bi ne bilo niti pravo, niti po Božji volji. Slovenec se nikdar toliko ne izpozabi, da bi pozabil, kar mu je mati pridrojila: Zato ostani vsikdar mej svojimi!

To je moj dobri svet, sicer mi pa piši kmalu kaj in kako se Ti godi tam gori. Tvoj stric

V Nazaretu 12/12 1874.

P. Tadej.

NB. Mati Ti prilaga za Božič dva goldinarja, jaz pa sem pri-maknil tri — pa priden ostani.

(Dalje prihodnjič.)

Spomini.

«O alte Burschenherrlichkeit
Wohin bist du entschwunden.»

Stara navada je, da starejši rodovi vedno hvalijo svoj čas kot najboljši, ter sedanjosti nikakor nočejo priznati iste veljave kot preteklosti, kaj li, da bi jo smatrali boljšo, popolnejšo. Dasi je to v marsičem krivo, vendar ima tudi mnogo opravičenosti. Pravo sodbo pa si bo pridobil le oni, kdor je poznal vse časovne razmere in ki presoja življenje z ozirom na te. To zdelo se mi je potrebno omeniti kot pregovor in zagovor.

Petindvajsetletnica «Slovenije» kliče mi v spomin marsikako dogodbo iz «polupreteklega časa», iz zadnjega desetletja dunajskega življenja ter istočasnega dijaštva slovenskega.

Najmlajši generaciji slovenskih doktorjev je gotovo še v dobrem spominu kavarna «v Karlovih varih», kjer je «Slovenija» in ž njo veliko število njenih udov, preživela par let marsikaj veselih, a tudi marsikaj neprijetnih trenutkov. Zamislimo se zopet v one čase, ter predstavimo

jih, dragemu čitatelju novincu kot zgodovinsko črtico, starešini kot spominski listek, — zabilježimo jih z vso mogočo objektivnostjo v «Vesni» — v vedni spomin bivših časov.

* * *

Kavarne so bistven del velikomestnega življenja, one so shajališča in zabavišča raznim stanovom. Ondi presediš lahko po več ur, prebiraš najraznovrstnejše časopise, razgovarjaš se s tovariši ali pa se razveseljuješ pri igri. — Navadna «domino» in bistroumni «šah», raznovrstne igre na karte nudijo ti priliko, da ali sam igraš ter si tako preganjaš dolgi čas — ali pa komariš pri drugih, jim postrežeš z zapisovanjem ter jih zabavaš ali pa jeziš z bolj ali manj duhovitimi dovtipi ali opazkami. Lehko pa tudi združuješ igro in telovadbo pri biljardu. Ako se ti pa ne zljubi ne jedno ne drugo, prisedeš k oknju, opazujoč mimosidoče ali pa sanjariš.

Ni sile, da bi stal, kakor v krčmi, vedno za teboj strežnik ter prežal, kedaj da použiješ zadnji košček raz krožnik ali popiješ zadnji požirek iz čaše ter te nadlegoval vedno vnovič, češ, naroči si zopet ali pa pojdi. Ne, tukaj popiješ svojega črnca, rujavca ali belca — pa mirna Bosna. Vsake četrte ure donese ti strežnik kozarec sveže vode, spominjajoč te na izrek slavnega grškega modrijana: «Ariston to hydor». Ni li svet slavo in hvalo dolžan vrlemu Slovanu Kofličku, ki je po premagi Turkov pred Dunajem 1683 ustanovil ondi prvo kavarno

Tudi dijak velikošolec privadi se tako hitro na kavarno, da postane njen stalni gost ter jo, preživevši morda počitnice na kmetih v domačiji — le težko pogreša. Ko se je knjižnica «Slovenije» razširila tako, da je ni mogel hranjevati več posameznik na svojem domu, misliti so začeli članovi na ustanovo lastnega doma. A v blagajnici bila je suša! V tej zadregi ponudi se podjeten kavarnar, da hrani knjižnico v zgornjih prostorih svoje kavarne ter te prepusti društvu v uporabo brezplačno. Mož je s tem koristil društvu, rešivši je začasno skrbi lastnega doma, a tudi samemu sebi, pridobivši si tako veliko število stalnih gostov ter si je indirektno dobro poplačal svojo dobroto.

Kavarnar bil je mož, ki je preživel uže burno preteklost. Zlobni jeziki trdili so, da je bil popreje klicar v menažeriji v Pratru. Pridobivši si tako v službi pri zverinah potrebne izobrazbe za občevanje z ljudmi, postal je kavarnar. Zato zdi se mi v nekoliko opravičena trditev znanca filozofa o njem, da je bil velik genij, ter da bi Napoleon, narodivši se v njegovih razmerah, postal kavarnar, a on v ondašnjih — Napoleon. Ker se pa kaj tacega ne dá dokazati, treba je v to le žive vere.

Kavarna je dobro cvela, in gospodar, uvidevši, da najbrž ne bo vedno tako, uporabil je priliko ter jo prodal. Njegov naslednik bil je star mož, soproj drobnih starikovih ženice ter oče treh ljubeznivih hčeric — radi česar se je kavarne prijel nazivek: «Pri treh gracijah», dasi je bila sedaj krščena za «Karlove vari», kar je pričal bleščeč se napis nad vrati.

Gostje kavarne ostali so isti. Saj jih je pa tudi tako zelo spominjala na domovino in se jim vsled tega jako prikupila. Napis na nji bliščal se je v jedinozveličavnem nemškem jeziku baš tako kakor firme naših narodnih trgovcev. Obiskovalcev bilo je 95% Slovencev, 5% Nemcev, vrhovna oblast nemška, uradni jezik nemški — torej vse tako po domače! Kasirke govore tudi nemški, a razločujejo se vendar od naših narodnih gospodičen v tem, da slovenski ne znajo. Gospodje dobrikajo se jim seveda tudi v nemščini, a domoljubnemu srcu je vsaj to v tolažbo, da se jim vsaj v materinščini ne lažejo.

Pri blagajni nakopičene so razne steklenice, hranče drago žganjico, sladkor in druge dobre stvari. Ondi gospodari lastnica ali najemnica, skrbno pazeča na vse, kar se v kavarni godi, zapisovati mora, koliko kave in okrepiča odnaša strežnik, kako dolgo se biljarduje, pri kolikih mizah igra itd. ter za vse to pri obračunu vsprejeti od natakarja prejeta plačila. Vender jej pri vsi delavnosti preostaje še časa poslušati srčne izjave tega ali onega gosta. Kdo ve, s kakimi občutki! Prijazna mora biti ž njim, dasi morda ne more strpeti njegovega pogleda, ter bi mnogo raje imela, da se razgovarja z onim, ki se razun običajnega pozdrava za njo niti ne zmeni. — V tej blagajni torej kraljevale so «gracije» vrstivši se, ali pa tudi v družbi, kaj čuda, da je to bilo kakor v rajih! Don Juan topili so se ondaj v sladkih občutkih, a iz diskretnosti ne smemo in nočemo jih motiti. Čas nanesele je tako, da si je pridobila vsaka gracija svojega oboževalca. Bilo je dobro tako. Obvarovan je bil hišni mir in neskajljena ostala je sestrina vzajemnost. Hudomušnosti tovarišev pa je dalo to razmerje povoda dovolj za razne opazke, dovtype in šale. Nekega dne donese celo tedanji slovenski šaljivi list pesen z geslom: «Pesem moja je posoda tvoje ime» opevajočo to idilo. Bila je jako subjektivna — povzročila je torej pri nekaterih veliko jezo in nejevoljo, pri drugih obilo smeha in zabave. Neznani zločinec dosegel je svoj namen, a odšel namenjeni mu kazni, ker se je dobro zatajil.

Blagajna imela je razgled na dva biljarda, na katerih se je po zagotovilu izvedencev porodilo mnogo «svinj» — a motil bi se, kdor bi jih smatral radi tega koristne v povzdigo živinoreje. Ob stenah in na blagajni nasprotnem koncu pa so bile mizice za goste. Blagajno

imenovali smo «južni tečaj», ne le ker se je ondi zatrjevala vroča lju-bezen, temveč tudi ker je bila v bližini kuhinja. Duševna in telesna vročina in omotica spajala se je ondi v harmoniško celoto. Nasprotni konec je logično «severni tečaj». Ledena srca, mrzla voda! In ta mrzlota bila je tako pristna, da je ondi nekdanj v največji poletenski vročini slavnoznanj pesnik zložil iz dna svojega srca pesen z vzdihljajem: «Raz-taj se mi snežce, raztaj!» Ta proizvod ovekovečen je po natisu v prvem našem zabavnem listu.

(Konec prih.)

Krvna osveta.

(S posebnim ozirom na slovanske rodove, sestavil V. Žun.)

V južnem konci Dalmacije so posebno razširjeni štirje srbski rodovi, mej katerimi sta za nas važna rod Bojkovičev in Zecev. — Ne-kega tržnega dne l. 1877. spreta se poglavarja Bojkovič in Zec, in pri tej priliki ustrelj Bojkovič Zeca. Bojkovič takoj zbeži v gorovje, kjer se potika sedem let; slednjič se mu posreči zbežati v kraljevino Srbijó, kjer so ga najbrže ubili hajduki.

Zločin je zahteval osvete, ali kri se ni prelila vnovič, ker sta bila oba sinova še mlada; mej rodoma so se začela pogajanja, ki so dognala, da so Bojkoviči krivi; dovolilo se je torej Jovu Zecu, sinu ustreljenca, izbrati si 24 mirovnih sodnikov, ki bi naj določili kazen nasprotnej stranki. Ti so razsodili po leti l. 1890. takó:

1. Bojkovičev sin Jovo mora plačati 133 cekinov, 2 groša, $\frac{1}{2}$ pare;
2. Jovo Bojkovič je dolžan Jovu Zecu in njegovej stranki pripraviti pojedino za 300 osob:
3. Je dolžan poslati Zecu dva prosilca z dvanajstimi botri;
4. V znamenje večnega miru je vsaka stranka dolžna skleniti dvanajst velikih in dvanajst malih pobratimstev mej seboj;
5. Po starem običaji je dolžan Bojkovič smrtno orožje na določeni dan t. j. 27. avgusta izročiti.

Dne 27. avgusta so se vršile velike slavnosti v znak sprave, ka-terih ne bomo opisovali. Navedli smo ta vzgled samó, da pokažemo, da še sedaj ni popolnoma izginila krvna osveta ali ž njo združena globa pri naših južnih bratih, dočim je pri sosednjih Albancih še prav v cvetu.

Kaj je krvna osveta? — Miklosich jo definuje tako: Krvna osveta je stari pravni običaj, po katerem je imel vsak sorodnik umor-

jenca pravico in dolžnost maščevati se nad ubijalcem ali njegovimi sorodniki in sicer z lastno roko.

Narava človekova zahteva zadoščenja za vsako prizadeto krivico in v prvih časih, na nizkej stopinji omike je v narodih nastalo pravilo povračevati jednako z enakim. Načelo «kri za kri», «zob za zob» poznajo vsi narodi; Srbi imajo pa še pregovor: «Ko se ne osveti, on se ne posveti.» — Prvotno običajno pravo pa je zrcalo narodovega življenja, in ni čudo, da je ta navada postala zakon. Saj beremo uže na XII rimskih deskah*: «Si quis membrum rupit, talio esto», s tem je pravda končana.

Gotovo se je razvil ta običaj iz združnega življenja starih narodov. Ako je bil kdo iz zadruga ubit, izgubila je ta v njem delavnega člana, in tuja zadruga, ki je bila kriva uboja, morala je to poplačati ali s krvjo ali pa z denarjem. Maščevati so se bili dolžni udje zadruga; pri nekaterih rodovih pa je bilo celo določeno, do katere rodbinske stopinje je segala dolžnost krvne osvete. — Morda je uprav krvna osвета podlaga jugoslovanskemu pobratimstvu**, katero je po vplivu krščanstva pozneje izgubilo svoj prvotni značaj. — Maščevala se je osвета nad sinovi, ako teh ni bilo, nad brati, oziroma očeti i. t. d., nikdar pa nad ženskami.

Sprva je krvno osвето zahteval le uboj; pozneje pa so se nje vzroki zelo razširili. L a g o piše o Črnogorcih: Una parola in avver titamente offensiva, un' esclamazione irreligiosa, uno sguardo impudico, un' orma segnata sopra le appartenenze altrui, sono fatti e circostanze, che bastano per se a offrire occasioni ad uccisioni ed omicidj. — Zlasti se je vršilo veliko pobojev radi brade ali brk!

Krvno osвето so smatrali stari rodovi za sveto dolžnost; tudi tam, kjer so imeli urejena sodišča, so s a m i maščevali krivico. Često se ome nja, kako silijo žene svoje može ali ljubkinje svoje izvoljence, sestre, brate, naj se osvetijo. Tako poje srbska narodna pesen:

Sad mi osveti, moj mili djevere,
Ako li me osvetiti nećeš,
Poslaću ti druga i preslicu.
Te ti pređi kako i Brđjanka.

(Znane so tudi povesti o nemških junakinjah: Kriemhildi in Gudruni.)

Maščevalcu zadoni slava, jednako, kakor pri sedanjih dvobojih.

* Rabim besedo «deska», čeprav so bile te table menda medene, ker je ta be-seda bolj prikladna slov. pravnemu jeziku. Saj beremo uže l. 1208. v rusk. spomeniku: A čto na dьščkach, to knjazju vstaviša i daša dьščky Dmitrovy Svjatoslavu. Čehi tudi poznajo dьsk y v pravu. Cf. lat. discus nem. disk (Tisch). —

** Primeri: stn. fostbroedralag, it. affratellamento alb. pobratinjo.

Uže stari Homer nam poje:

ἦ οὐ αἴτις, ὅσον κλέος ἔλλαβε δῖος Ὀρέστης
πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, ἐπεὶ ἔκτανε πατροφονία,

in laški izrek pravi:

Che bell' onor s'acquista in far vendetta!

Po storjenedj osveti zbeži maščevalec v tuj okraj. Ni dognano, ali zato, da bi ušel jezi nasprotnikovi in se odtegnil razburjenim duhovom, ali da odide pravici. — Češki kronist Dalimil piše: Čech mužebojstva se dočini, pro než svú zemiu provini; i vybra sě se vsem z země, ježž bieše Charvati ime. —

(Konec prihodnjič.)

Vestnik

Slovensko katoliško akademiško društvo «Danica» na Dunaji je imelo 27. oktobra svoj prvi občni zbor. Tu je govoril g. Pavletič o bistvu in namenu društvenem ter ta govor objavil v «Slovenču» 31. oktobra 1894. Ker se baje v njem zrcali ves program društva, dovoljeno nam bo di povedati, v čem se strinjamo, v čem se razlikujemo od njega, ter dodati mu nekatere opazke.

Navada je, da se v enakih, rekli bi slavnostnih govorih slika vse v največjih potencah dobrote in lepote ter da se temna stran ali povsem prezre ali pa vsaj olepšava. Tako i tukaj.

«Nobena skrivna težnja, ampak bratska ljubezen nas je vodila, in pošeno prepričanje» tako se nam zagotavlja. — No zgodovina ustanovitve «Danice» je še premlada, da bi jo zavili v bajko. Je li mar denunciacija pri policiji, laž in obrekovanje po slovenskih listih klerikalne stranke, kaj vse so morali pretrpeti nasprotniki ostali v «Sloveniji», — je li to bilo tudi izvor bratske ljubezni! Pa stoj! V nekoliko morda delamo krivico sedanjemu društvu. Odbor je glava, no vlada, on vodi; in v odboru sedaj ni onih hujskačev, ki so bili popreje prvi pionirji. Morda je to znamenje k poboljšanju, morda to znači, da niso bili oni vredni častnih mest. Ako je temu tako, potem pa pričakujemo, da društvo izjavi, da obžaluje in obsoja vso nekolegijalno in nepošteno postopanje svojih bivših ustanovnikov. — Saj dolžnost poštenjaka je, ne le, da se poboljša temveč da tudi popravi storjeno krivico.

A sedaj k programu. Povdarjajo pred vsem potrebo katoliškega prepričanja. Dobro! O potrebi, o veljavi vere smo si jedini — vprašanje, v katerem se ločimo, je le, kaj da razumevamo pod «katoličanstvom». Nam je vera sveta kot prepričanje vsakega posameznika, in ako bi bila ona v nevarnosti, gotovo bi se uprli vsakemu klevetniku. Mi pripoznamo tudi veljavo in velik pomen vere za slovenski narod. — Mi hvaležno priznamo velike zasluge duhovščine za slovenstvo, za literaturo, za probudo narodovo in osvoje iz nemškutarske prevlade. — Ali mi smatramo vere za stvar prepričanja in vesti posameznika, mi ne preziramo in ne preganjamo onih, ki imajo drugačno prepričanje in slednjič mi ne identifikujemo verstva s kleri-

kalstvom. V domovini ni boja za vero, pač pa boj za ali proti klerikalni nadvladi. Mi pa ne bomo nikdar slepi sužnji duhovstva v posvetnih stvareh, mi hočemo v teh zadevah popolno svobodo in neodvisnost. Mi bomo odločni nasprotniki duhovske vlade, ako bode ona delovala proti interesom našega naroda. — In ker «Danica» stoji pod pokroviteljstvom in vodstvom stranke, ki je sedaj v istini vse preje, nego narodno-slovenska, zato smo si nasprotniki v tej točki.

«Danica» povdarja narodnost; «a tebi, moj napredni prijatelj, je narodnost namen, meni je sredstvo». Kaj pač hočeš, moj Daničarski prijatelj! povedati s to frazo. Naš narod ne uživa še pravic, od Boga mu danih, od ustave mu zagotovljenih. In v dosego teh pravic hočemo mu pomoči z vsemi svojimi močmi. Njega stiskajo nasprotni narodi, in te okove hočemo razdrobiti. On se ne more v duševnem, v literarnem oziru kosati še z drugimi, večjimi, bogatejšimi rodovi, in tudi v tem oziru hočemo mu priboriti višje mesto. Jednakopravnost jezika v šoli, v uradu, v življenji bodi nam cilj! O vsem tem pa ti molčiš! Seveda v znamenju «koalicije» ne sme se izjavljati tega.

Ker «Danica» spaja verstvo in narodnost — baš v tem najbolj greši. Katolicizem je vera, obsegajoča vse najraznovrstnejše narode. Ona uči, kako se imamo pripravljati za večno izveličanje, in ta nauk je za vse enak. Ona ne dela izjem mej posameznimi rodovi, in po njenem nauku živi Slovenec in Nemeec in Talijan. In vender! Kolika razlika mej časnimi težnjami teh rodov. Vsak hrepeni, da bi njegov jezik imel prvo veljavo. V krajih, kjer biva jeden rod, ne bo boja, — kjer pa je ljudstvo namešano, tam je in bo vedno boj za narodnost. Vsi so lahko jednako pobožni, in vender prizadeval si bo vsakdo za veljavo svojega rodu, za prednost svojega jezika. Zato, ker si katoličan, še ne boš nikdar tudi dober domoljub, kajti istotako kot ti, ljubi protestant in mohamedan svoj rod. Zato, ker si katoličan, pa tudi ne boš uže eo ipso pravičen vsakemu rodu. Ali mar ne dokazuje tega ves naš narodni boj?

Verske in narodne težnje smatramo mi kot strogo ločene, kot povsem neodvisne jedno od druge. Vsaka zase nam je «namen» nobena podložna drugi!

K točki programa, da hoče «Danica» gojiti socijalno vprašanje, moramo le pohvalno in priznalno pritrjevati, kajti to je tako važno in potrebno, kot malo kaj drugega.

Svoje nazore o dijaški časti in zadoščenji smo uže izrekli, ne zdi se nam torej potreba, jih ponavljati, zlasti ker nam jih še ni nikdo ovrgel.

Slednjič želimo iskreno, da bi se uresničilo, kar se zatrjuje: «Danica» ni in ne bo preskrbljevanje kameleonov, ne firma za barantanje z neznačajnostjo». Zapomnite si te lastne besede in ravnajte se po njih!

Omenili smo uže, da največjo važnost pripisujemo odboru. — O navedenih nimamo sodbe, ker jih ne poznamo. — Jankovič in Dokler bila sta člana in odbornika «Slovenije», ona ostala sta iz osnovalnega odbora, a baš ta poklicana sta v prvi vrsti, da se opravičita nasproti svojemu bivšemu društvu radi znanih nekolegijalnostij. — Pečnik izjavil je šele pred kratkim na Koroškem pri ljudskem shodu, da obsoja narodnostno politiko «Slovenčeve» stranke, in ravno to nam je tolažba in upanje na preobrat k boljšemu. — Pavletič pa je bil do zdaj povsem neznan, ni bil niti v slo-

venskem društvu, niti v slovenski družbi, pač pa član in baje celo predsednik nemške «Norike». Ne bo nam torej zameril, da smo prav skeptični nasproti zatrjevanju njegovega živega rodoljubja, ter bi v tem oziru lahko zaklicali «facta — non verba».

Z.

Sloven. katol.-akademsko društvo «Danica» na Dunaji. — Tov. urednik, se li še spominjaš izza svojih spodnje-gimnazijskih let tiste povesti o Danijelu v levnjaku? — Kruti Nebukadnezar ga je vrgel brezuspešno v tisto grozno luknjo, káli? — Baš kakor Danijelu se je zgodilo meni, ko je došel kruti tvoj ukaz — ti Nebukadnezar! — da moram s portfeljem žurnalista v levnjak — «Daničarjev»! — Tudi mene niso požrli, ne, celo prav prijazno so me sprejeli: slavnostni govornik, drd. Pavletič je radi mene pretrgal celo svoj fulminantni govor (— čital si ga vender v «Slovincu» na najčastnejšem mestu! —) baš pri stavku, da je satisfakcija z orožjem smešna otročarija; predsednik cand. med. Fr. Jankovič pa me je jedrnato pozdravil, na kar mi je njegov pribočnik phil. Zv. Dokler odkazal odlikovalno mesto vis-à-vis č. g. Klunu, očetu Povšetu in dr. Sedeju! prav ginjen sem bil pri toliki prisrčnosti in finesi gg. «Daničarjev» . . . Moj bog, znan sem kot «Vesnan», «Savan», «Slovenijan», razupit kot «najekstremnejši radikalec» sloven. naprednih velikošolcev, o katerih se poté že tri leta dr. Mahnič, dr. Pavlica, in Ig. Kralj neovržno dokazati, da so — framazoni, husiti, celó omladinci (IV. 484. «R. K.»), — in vender! — Zares, javno jim moram priznati v tem slučaju uzorno taktnost! Vsa čast! — Tov. Jankovič vender še ni pozabil onih krasnih uric, ko sva še skupaj delovala v odboru «Vesnanov» ter se v «Sloveniji» kot «schneidig-Savana» borila (!) v potu svojih obrazov z «britkimi» sabljicami, pripravljajoča se na menzuro! — Zopet: vsa čast! —

Tov. urednik, proseben sem, toda — že sem pri predmetu — I. obč. zboru «Danice». Okoli 50 nas je bilo vseh skupaj: šest odbornikov «Danice» in trije neodborniki (= 9!), četa «Noričanov» in četa «Austriancev» s čepicami in «bumlarji», pet starešin, vsi drugi so bili neutralni poslušatelji. — Govorilo se je mnogo v slovenščini, žal, še več pa v nemščini! — Izmej vseh govorov pa omenim le dva, t. j. govor dr. Jak. Žmavca in g. drž. posl. Kluna! — Prvi je napil slogi in taktu mej sloven. velikošolci, povdarjajoč, «da bi bili lahko vsi slov. akademiki v jednem društvu — (da je torej «Danica» brezpotrebna!) — da pa naj v sedanjem položaji spoštujeta obe stranki mnenje druge, v slučaju potrebne polemike pa naj rabita vedno le dostojno orožje omikancev, — bratov!» — Beseda na pravem mestu! — Proč torej z ostudnimi napadi po javnih listih ter s perfidnimi denuncijacijami v «R. K.»

Drugi pa je izražal posebno veselje ob ustanovitvi društva, češ — «sedaj domovina ne bo pogrešala več kršanskih medicincev, profesorjev itd., zakaj «Daničarji» se bodo res učili in molili itd.» — Vprašam samó to-le g. kanonika: se li do sedaj ni nihče učil? — ni li izšla iz kroga bivših «Slovenijanov» in «Triglavanov» večina sloven. inteligence, večina sloven. pesnikov in pisateljev? — je-li kdaj «Slovenija» branila svojim članom izvrševati svoje verske dolžnosti??!

Sumničiti, iz pojedinih žalostnih pojavov (— katerih ne nedostaje niker; tudi v «Danici» bodo ponesrečeni itd.! —) izvajati splošno obsodbo o društvu, zaslužnem za ves sloven. narod ter kratiti na javnem shodu

čast, «nekatoliškim» sloven. akad. društvom na Dunaji, v Gradci in v Ljubljani, — to je dostojno katolicizmu g. Kluna in enakih! —

Replikovati na govor g. Mantuanija, ki je sevè zopet nemško! — s pòetiškimi frazami deklamoval: «Daničarji», bojte se jih, ne zaupajte jim — svojim politiškim nasprotnikom itd.», se mi ne zdi vredno. Saj vé ves sloven. narod, ki sodi prosto, da se napredni velikošolci ne bojujejo niti z buzdovani, niti s policijskimi ovadbami, niti z denuncijacijami itd. —

Konečno želimo prav «sine ira et studio», da bi «Danica» istinito, ne samo v papirnih pravih gojila in množila mej svojimi člani in narodno zavest, kar jej bode menda tem potrebnejše, ako bodo res skupno stanovali «mit den lieben Couleur-Brudern»! — Naj pazi «Danica», da se grandijozna fraza dr. Pavletiča: «Daničarji ne bodo nikdar janičarji!» — ne spremeni v strašno ironijo! —

«Vse za dom, vero cesarja» bodi — istinita Vaša deviza, ki je — pristavivši jej še «za Slovanstvo in svobodo» tudi naša! —

G—é—r.

Inkvizicija za sloven. velikošolce. Od svojega početka do danes branila je «Vesna» akademiško prostost z vso odločnostjo, ne zmeneč se ni za Petra ni za Pavla. Obsodila je presijo «Radogojevega» odbora na velikošolce-borilce ravno tako kakor herostratiško rovanje «Rim. Katolika», čegar terorizujoče nakane bi naj bile dobile svojo krono z ustanovitvijo «Leonine». Ta ideja Mahničevega adjutanta dr. Pavlice se sicer ni povsem in imenoma obistinitila, vendar so se poprijela sloven. podporna društva skoro v vsem obsegu Pavličinih predlogov. — «Sloven. podporno društvo» na Dunaji je sklenilo odtegniti vsakemu velikošolcu podporo, ki je v «Savi». Ravno to se je zgodilo tudi s «Slovenijo»; vendar odbor podp. društva pri občnem svojem zboru menda ni imel poguma in je g. dr. Pajku na to zadevno interpelacijo odgovoril, da ne ve nič o tem sklepu. In vendar je prej odbor jednemu odborniku naložil, da obvesti ta «Slovenijo», da je izključena od podpor!! — —

In sedaj čitamo, da so dobili goriški sloven. velikošolci celó nadzor-nike, ki jih bodo pri potrebi najprvo privatno, potem pa celó — javno opominjali in grajali! Medice, cura te ipsum!

Takih akademiških razmer ne pozna ves ostali svet!

Podporna sloven. društva imajo namen podpirati vse sloven. velikošolce, ki so ubožni in v svojem študiju vestni, — na to jedino mora paziti odbor, ne pa je-li prosilec «Slovenijan», «Savane», ali «Daničar»! — Ako ravna t. č. odbor drugače, ne izpolnuje častnega zaupanja stoterih in stoterih plemenitih rodoljubov, ampak tira svojo osebno politiko! — «Podpor. društva» niso torišče strankarskih prerivanj!

Uverjeni smo, da vedo sloven. velikošolci, kaj jim je storiti. Naj jim bode ponosna neodvisnost in politiška prostost prvo, najsvetejše, — saj značaj ne pogine nikdar!

Fran Kosec.

Ig. Kralj v (VI. 4.) «R. K.» pogreva že zopet vse lanske in predlanske Mahničeve napade na «Vesnane» in «Savane» in kliče: «Stariši in gojitelji — zaskozbog pazite!!» — Husitstvo, framazonstvo, žensko emancipacijo, revolucionarstvo itd. — vse to se ponuja vnovič — ostudna pre-greta jed — svojim ubogim čitateljem.

Samó ta-le odstavek je nov, modern: «Nekoji slovenski naprednjaški akademiki, zdi se vsaj, niso bili le obče v dotiki s češkimi radikali, ampak tudi z udi tajnega praškega društva «Omladina». Vaclav Čížek je bil član društva «Omladina». Tudi njega je policija zaprla in obsodila. O tem je v aktih sodnijske preiskave pisano od besede do besede: «Ano udává vyše imenovany Čížek, že (da) pražska «Omladina» měla také (tudi) styky s «Omladinami» vídeňskon (dunajsko), haličskon, rasinskon se srbskymi «Napředňaki», se Slovinci ve Styrském Hradci, a konečně pry, dle udání tékož Čížka in se stranou mladočeskou». — Mi tudi nič ne vemo, da bi napredni slovenski akademiki v Gradci bili tej javni trditvi vgovarjali. — Pomislite vendar, Slovenci!»

To je najnovjše, vse drugo je v «R. K.» staro premljevanje . . . celó smešno otroška baharija dr. Mahničá, da so le v njegovem taboru filozofi, ki so «rešili nerešljivi problem ,o le pem'» . . . O s. simplicitas! — Dà, reševali so ga, a kakó ga niso rešili, dovolila si je letošnja «Vesna» prav «ad absurdum» dokazati. —é—.

Židovsko postopanje pokazalo se je zopet v polni luči. V zadnji števec «Vesne» registrovali smo objavo listov, da dobi prof. Vogl odpust, ki je prehod v umirovljenje. Dostavili smo, da ne verujemo istinitosti te notice, da bi to bila kazen «od zgoraj» vsled njegovega vedenja v obravnavi dijaških izgredev proti prof. Nothnagelu, kjer so židje dobili eklatantno zavrnitev. — Dokazalo se je sedaj, da je vsa stvar bila popolnem izmišljena. Izrael hotel je na ta način prisiliti oblasti k postopanju proti možu učenjaku in poštenjaku, ki se ne klanja njihovim poveljem in njihovem nasilstvu. A varal se je! Prof. Vogl obdržava čil in zdrav svoja predavanja. Želimo, da jih bode še mnoga leta vkljub vsim nasprotniškim naporom.

Izrael se raduje in slavo prepeva novemu rektorju, ker je baje na njegovo priprošnjo minister pomilostil in odpustil izključenje židoma, katerim se je bil rekurz uže ovrgel. — Ali se je res podal bogoslovja profesor v židovsko službo, ni nam znano, pač pa, da se pripoveduje izza kulis vse drugače o raznih presijah nekaterih profesorjev, ki so na ta in drugi način prizadeti, da se je stvar tako iztekla.

Profesorjem okulistike na dunajskemu vseučilišču je bil imenovan dr. Ludovik Mauthner; a dan po publikaciji imenovanja umrl je vsled srčne kapi. (23. okt. 1894). Porodil se je v Pragi 1840 ter bil popreje profesor v Inomostu in pozneje na dunajski polikliniki. Bil je velik bogataš, žena njegova, židinja iz Rusije, donesla mu je baje 13 milijonov dote — crescit fama eundo — vsekako živel je jako luksurijsno in bil znan v boljarskih krogih. Hrepenel pa je vedno po časti profesorja in vodje dunajske klinike ter jo tudi dosegel, kljub protivljenju nekaterih profesorjev — a dan pred smrtjo. Res tragična usoda. Napisal je nekoliko strokovnih knjig in razprav ter bil na glasu kot dober učitelj! — Vodjem klinike in izpraševalcem pri rigorozih je sedaj imenovan prof. pl. Reussa.

V Nemčiji bilo je prošlo šolsko lelo 28418 dijakov velikošolcev; od teh 8684 medicincev, 7776 juristov in gozdarjev, 3336 evangelskih in 1469 katol. bogoslovcev; ostali razdele se na druge stroke. — Največ slušateljsev imelo je vseučilišče v Berolinu, 4625, potem v Monakovem 3744 in v Lipsiji 2764.

Dijakinje v Bruselji. Leta 1889: 40, 1890: 33, 1891: 21, 1892: 27, 1893: 20; od slednjih 13 lekarnaric, 3 medicinke in 4 filozofinje; (pravoslovje jim ni pristopno).

Zenske kot lekarnarice poslujejo v Belgiji. Bruselj ima 5 lekarn s samo ženskimi opraviljicami, Gert 5, Lüttich, Nervies, Charleroi po 1. — V Parizu in Tulugi je po jedna taka lekarna. — Na Angleškem bilo je 1891 1340 ženskih «kemikov» (lekarnaric), v Holandiji pa 313 (poleg 414 moških) — V severni Ameriki štejejo društva lekarnarjev 523 aktivnih in 186 častnih udov ženskega spola.

Pariški velikošolci in car Aleksander III. Odbor velikošolskih društev poslal je sožalne brzojavke, izražajoče globoko sočutje francoskega dijaštva ob priliki smrti carjevi, na naslov carice-udove in slušateljev petrograškega vseučilišča. Pariški dijaki poslali so tudi svoj venec. Pri nas bi bil to uže znak panslavizma.

«Slovenec» prinaša v številki dne 25. oktobra svojemu nihilizmu dostojen dopis iz Prage. «Slovenec» namreč piše: «Gospodje dijaki so že previsoko gledali v svoji učenosti* ter so se drznili celo presojati v javnih shodih svoje profesorje in vseučilišče. V svoji nezmotljivosti** so trdili, da so učiteljske moči na češkem vseučilišču za nič, in svetovali so svojim mlajšim tovarišem, naj gredo drugam. . . Prav je, da je društvo (Slavija) razpuščeno.» itd. — Vse to je grozen greh v očeh našega skromnega slovenčka, to mu je, kratko rečeno, neumevno. In kako tudi ne? No, naj pomisli, da vseučilišča še niso nikake bogoslovnice. — Mi bi v drugič zahtevali, da katoliški (sit venia!) list poroča resnico oziroma ne opusti važnih momentov. Dotični govori pri «Slaviji» govorili so se na prijateljskem večeru, kjer vsakdo mej svojimi svojo sodbo izreče (seveda če jo ima). In če prihaja tja tudi vohunstvo, kaj hočemo še več!

Kak strah ima «Slovenec», ker si prisvajajo dijaki na univerzah kritikovati svoje profesorje! Mi si te prostosti ne damo odvzeti. V ljudskih šolah in morda na gimnazijih to ne gre; a na vseučilišči nimajo profesorji pred seboj kratkohláčnikov niti bogoslovcev. Če človek nikdar vseučilišča videl ni, naj bi pač o njem ne sodil.

Sklepati iz tega, če kdo kritikuje moči na vseučilišči, da je vseučilišče nepotrebno, to je našel naš «Slovenec». Mi smo pač srečni ljudje. Čestitamo mu na visokej logiki!

Veseli nas nadalje, da je «Slovenec» tako radodaren z elegantnimi izrazi, ki kážejo njegovo občudovanje vredno oliko. Vseučiliščnike imenuje on «mlekozobe». To pesem se je morda naučil od dr. Mahniča. Čestitamo «Danici» na njenih finih prijateljih in podpornikih. — Kaj si ti, dijak, v očeh naših rodoljubov pri «Slovencu»? Pojdi v Jeriho, da ti brada zraste! Poglej naše teologe — si licet componere. To so drugačni junaki! Ti so starine po letih, ki so vsi Abrahama videli; učeni so kot debela knjiga,

* Mislili smo, da je to izključna last nekaterih svetih očakov, ki so nekaj podobnega trdili na I. kat. shodu, dasi so pozabili to vsaj nekoliko dokazati, morda so menili: docti nascimur.

** Mislili smo tudi, da so nezmotljivost vzeli v zakup jedino le razni kapelani, posebno oni, ki so se v gimnaziji borili vedno za zadnja mesta in sploh vsi, kateri se smatrajo tako ubogim na duhu, da jih krmijo duševno izključno le z lahko domačo materijo.

saj so vsi dovršili gimnazij — seveda za maturo se ne vpraša; skušnje imajo take kot sivi starčki, in kako tudi ne: zaprti so dan na dan v sobi s tovariši, s katerimi so preživeli gimnazij, zatorej se njih horizont vedno bolj razširja; čitajo najraznovrstnejše knjige in časopise, kjer teče neusahljiv vir njihovemu znanju!! — Zadostuje naj! —

Svetovali bi torej «Slovincu», da prihodnjič, če ga zopet zsrbi jezik, pogleda okrog sebe po črnih haljah, kjer dobi izvestno dosti predmetov, ki zaslužijo biti imenovani mlekozobci. —lj—

Listek.

Višnjevi zvezek, povest, spisal Lev Tolstoj, sin. — Vse učitelje opozarjamo na to zanimivo knjigo, ki je izšla ravnokar tudi v nemškem prevodu pod naslovom «Das blaue Heft,» Erzählung, aus dem Russischen von Dr. Alexis Markow. Tudi Slovencem je še v spominu oni velikanski vtis, katerega je napravilo znamenito delo grofa Tolstega, očeta «Kreutzerjeva sonata» na svetovno razumništvo. Prestavljeno je bilo v malo tednih v skoro vse evropske jezike, prodalo se je na stotisoče iztisov in povzročilo celo vrsto brošuric in povestij, ki so «sonato» razlagale, nadaljevale, karikirale i. t. d.

V «višnjevem zvesku» pa slika sin Tolstega zopet nasledke napačne vzgoje mladine, poltnosti in nejednake stopinje mej soprogo in soprogo. — Snov je zavzeta iz življenja velikošolca v Moskvi.

Knjigotržtvo na Ruskem. L. 1893. se je tiskalo, kakor poroča «Ist. Vest.» na Ruskem izvzemši Tinsko 10.242 knjig v približno 33³/₄ milj. eksemplarih t. j. 3¹/₄ milj. eksempl. več nego prejšnje leto in sicer skoro ³/₄ v ruskem, ¹/₄ v tujih jezikih. Od teh se je tiskalo 772 v poljskem, 443 v hebrejskem, 327 v nemškem, 235 v litvanskem jeziku.

Listnica uredništva in upravnštva.

Ker nam je premnogo p. t. naročnikov in naročnic še eno celo ali polovično naročnino na dolgu, primorani smo — opiraje se na svojo izjavo v 5 šte. — obvestiti jih, da bodemo dolgove iztirjali s «poštnim naročilom» od vseh onih, ki se nam ne odzovejo vsaj do 5. grudna t. l. Še ostale dolžnike pa priobčimo v zadnji let. šte. s polnim naslovom.

Upravnštvo

Errata corrige:

Stran 224 v.	5 od	zgoraj,	nam.	količine	—4	beri	količine;	—4
» 227 »	15 »	»	»	τάρξω	beri	τάρξτς		
» 227 »	16 »	»	»	Sladko	»	Skladbo		

— «VESNA» izhaja 20. v meseci na 24 straneh ter stane za vse leto 2 gld. Rokopise, dopise in naročnino sprejema uredništvo in upravnštvo na Dunaji: Wien, VIII., Lange Gasse. 48.

Odgovorni urednik dr. Fr. Tomišek. — Zalagajo «Vesnani» na Dunaji. Tiska Dragotin Hribar v Celji.